

SŁOWO WPROWADZAJĄCE

Oddawany do rąk czytelników pierwszy numer Roczników Pedagogicznych na 2025 rok ma charakter tematyczny. Podejmuje bardzo ważną kwestię, jaką jest zaufanie. Potrzeba wzajemnego zaufania jest jedną z wartości moralnych przenikającą wszelkie sfery naszych zachowań i działań. Pojęcie zaufania ma zawsze dwa odniesienia (Michalik, 2001, s. 30–32). Pierwsze dotyczy ludzkiego postępowania określonego przez uczciwość, rzetelność, solidność, prawdomówność, słowność i dotrzymywanie umów i terminów, dyskrecję i zdolność dochowywania tajemnic. Dlatego też człowiekiem godnym zaufania jest ten, kto nie zawodzi w potrzebie, nie rzuca słów na wiatr i dotrzymuje przyrzeczeń, realizuje swe zobowiązania, dochowuje wierności i nie zmienia koniunkturalnie swych poglądów, sympatii i przyjaźni. Drugie odniesienie obejmuje nastawienie psychiczne, pozwalające okazać komuś zaufanie. Jest to oczywiście zależne od tego, w jakim stopniu ktoś jest godny zaufania. Okazywaniu innym zaufania sprzyja wielkoduszność i obiektywizm w ocenie ludzi, a także wyrozumiałość i niezbędna tolerancja. Sprzyja temu zdrowy rozsądek i liczenie się z innym człowiekiem, jego wartościami, a także i z tym, że zaufanie okazane człowiekowi czyni go lepszym. Warto również zdać sobie sprawę, że zaufanie to wartość powszechna, uniwersalna, niezbędna we wszystkich sferach życia i współżycia ludzi. Jest ona zarówno wartością pożądaną i zalecaną, jak i strukturalną, naturalną, zasadą i elementem oraz warunkiem wszelkiego współżycia. Jest ono niezbędna w życiu osobistym. Na tej zasadzie opiera się przyjaźń, małżeństwo i rodzina.

Na zasadzie zaufania powierzamy ludziom własne tajemnice, udzielamy im pożyczek i przyjmujemy we własnym domu. Zaufanie ma szczególne znaczenie w warunkach niewiedzy lub niepewności, związanych z nieznanymi lub niepoznawalnymi działaniami innych. W tym rozumieniu na zaufanie składają się dwa elementy: przekonania i ich wyrażenie w praktyce. Piotr Sztompka zauważa, że z zaufaniem wiążą się szczególne oczekiwania: „Zaufanie opiera się na opinii jednostki na temat zachowania się innej osoby w jakiejś sytuacji w przyszłości” (2007, s. 69–70). Obdarzając zaufaniem, zachowujemy się, „jakbyśmy” znali przyszłość. Zaufanie to oczekiwanie, które rodzi się w zbiorowości na temat regularnego, uczciwego i kooperującego zachowania innych

członków wspólnoty w oparciu o wspólnie uznane normy. Jednak zaufanie to coś więcej niż tylko bierne rozważanie przyszłych możliwości. Konieczne jest aktywne zmierzenie się z przyszłością przez podjęcie działań pociągających za sobą przynajmniej częściowo niepewne i niemożliwe do kontrolowania konsekwencje. Zaufanie ściśle wiąże się z wyrażeniem przekonania w działaniu (Sztompka, 2007, s. 70–71).

Z literatury przedmiotowej wynika, że najogólniej rzecz ujmując zaufanie to relacja międzyosobowa o charakterze dwuczłonowym, wyrażająca się w postawie, że inni (osoby, grupy, instytucje) zrealizują oczekiwania ufającego podmiotu, zwłaszcza w sytuacji braku pewności i ryzyka. Przy czym podmiot darzący kogoś zaufaniem może być indywidualny lub zbiorowy. Podobnie darzony zaufaniem może być osobą indywidualną bądź np. może to być naród, grupa zawodowa (m.in. zawód zaufania publicznego), społeczność lokalna, regionalna, wyznaniowa lub instytucją zbiorową.

Zaufanie uważane też bywa za czynnik decydujący o ludzkim rozwoju. Dokonuje się wówczas, gdy człowiek w kontaktach z innymi przechodzi od strachu do ufności. Natomiast bardzo niekorzystne jest przyjęcie przez jednostkę postawy nieufnej – hamuje ją ona i powoduje sztywne wypełnianie nakazów roli, utrzymywanie ścisłego systemu kontroli i rozwijanie strategii obronnych. Rozwijając diagnozę roli zaufania w sferze życia zawodowego, wymieniane bywają trzy grupy zagadnień. Pierwsza z nich wiąże się z wpływem zaufania na relacje między ludźmi w sytuacjach, gdy jedna ze stron jest biorcą usługi, druga zaś – dawcą, a dawca pełni określoną rolę zawodową. Druga grupa problemów obejmuje zaufanie we wszelkich sytuacjach grupowego rozwiązywania problemów czy też wykonania zadań wspólnych. Najważniejszym rodzajem jest relacja przełożony–podwładny lub przywódca–członek grupy. Trzecia grupa zagadnień jest związana ze sferą życia publicznego. Uważa się, że każda sytuacja, w której obywatel ma prawo lub obowiązek wybierania oraz gdzie ma do czynienia z ryzykiem straty, rodzi problem zaufania, problem wiarygodności instytucji politycznych i ich przedstawicieli oraz zaufania doń obywateli danego kraju, miasta, wsi itd. (Sztompka, 2007, s. 70–71).

Zaufanie jest nierozzerwalnie związane z działaniem i okazuje się kluczem do zrozumienia społecznej egzystencji ludzi. Aby żyć i funkcjonować w społeczeństwie, musimy ciągle podejmować „skoki w niepewności”; bez przerwy testować otaczający nas świat w poszukiwaniu tych osób, urzędzeń, idei, które będą nam potrzebne, niezbędne. I tu z pomocą przychodzi właśnie zaufanie, ludzki pomost nad przepaścią niepewności.

Zaufanie bywa więc opisywane w kilku aspektach. W sensie ścisłym jest kierowane do określonych ról społecznych, zawodów, stanowisk, urzędów, bez względu na to, kto je konkretnie zajmuje. Każdy, kto pełni rolę obdarzaną społecznym zaufaniem (np. duchowny, lekarz, adwokat), ma z tego tytułu pewien wstępny „kredyt zaufania”. I odwrotnie – każdy, kto pełni rolę obciążoną społeczną nieufnością (np. spekulant, polityk), musi mozolnie przeżywać ten wstępny bagaż podejrzliwości. Inna odmiana zaufania to zaufanie komercyjne, kierowane do towarów: produktów określonej marki, firmy, pochodzących z określonego kraju. Dalej spotykamy się z zaufaniem technologicznym – do rozmaitych skomplikowanych systemów technicznych (komunikacyjnych, energetycznych, informatycznych), które tworzą coraz bardziej niezbędną infrastrukturę naszego codziennego życia. Mamy jeszcze zaufanie instytucjonalne – do złożonych bytów organizacyjnych, angażujących liczne zbiorowości anonimowych uczestników (np. uniwersytet, bank). Najbardziej abstrakcyjną postacią zaufania jest zaufanie systemowe, kierowane pod adresem całego systemu społecznego i jego uczestników (ustroju, cywilizacji, gospodarki) oraz unikanie dialogu. Danuta Miłasiwicz, analizując zaufanie jako wartość społeczną, trafnie spostrzega, iż:

- „odgrywa ono rolę w prawie wszystkich relacjach międzyludzkich [Fehr, 2009],
- jest czynnikiem niezbędnym do koordynacji działań ludzkich [Matysiak, 2011],
- jest «budulcem» niezbędnym do tworzenia skomplikowanych relacji społecznych, mających na celu wytworzenie wspólnego dobra [Krzyminiewska, 2003],
- ma wpływ na społeczną integrację, współpracę, stabilność i rozwój demokracji [Nowakowski, 2008],
- «jest dobrem społecznym, które powinno być chronione tak samo jak powietrze, którym oddychamy i woda, którą pijemy. Gdy jest nadwyreżone, wspólnota jako całość cierpi; kiedy zostanie zniszczone, społeczeństwo załamuje się i rozpada» [Bok, 1978, s. 26],
- nie jest towarem, którego wymiana na wolnym rynku jest technicznie możliwa, czy nawet uzasadniona [Fukuyama, 1997, s. 179]” (Miłasiwicz, 2016, s. 86).

Zaufanie, zwłaszcza uogólnione i instytucjonalne, powinno być zatem traktowane jako dobro wspólne, mające charakter czystego dobra publicznego. Stanowi ono fundament życia społecznego, zapewniający skuteczność i efektywność zbiorowych działań mających na celu dobro całego społeczeństwa, a gdy go brakuje zastępują go instytucjonalne substytuty skupiające się na realizacji partykularnych interesów.

Autorzy oddawanego do rąk czytelników numeru Roczników Pedagogicznych, podejmując złożoną kwestię zaufania, starają się uwzględnić szersze konteksty dotyczące uwarunkowań społecznych, kulturowych, ekonomicznych,

gospodarczych, politycznych, a także zmian cywilizacyjnych i procesów zachodzących w sferze cyfryzacji życia, przy czym zasadniczo skupiają uwagę na edukacyjnym wymiarze zaufania. Obejmuje on budowanie zaufania przez interakcję, znaczenie osoby nauczyciela w budowaniu zaufania i trudności związane z budowaniem zaufania w środowisku szkoły.

Autorzy zauważają, że zaufanie ma charakter relacyjny, przynależy do interakcji wychowawczych, a ponieważ dotyczy wzajemności osób: ucznia i nauczyciela/wychowawcy, daje podstawy do tworzenia dobrej komunikacji interpersonalnej, wartościowych więzi, efektywnego współdziałania, które sprzyjają rozwojowi i poczuciu dobrostanu psychicznego człowieka.

Zawartość merytoryczną czasopisma otwiera artykuł dr Doroty Bis z Katedry Pedagogiki Chrześcijańskiej i Biografistyki Pedagogicznej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. Autorka podejmuje ważny temat zaufania jako wartości w edukacji i wychowaniu. Z kolei dr Marta Krasuska-Betiuk z Akademii Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej w Warszawie pisze o zaufaniu interpersonalnym w relacjach edukacyjnych. Natomiast prof. Philip Booth w sposób bardzo interesujący podejmuje kwestię zaufania w ekonomii i polityce. Potwierdza w ten sposób społeczny i instytucjonalny charakter zaufania. Z kolei prof. Piera Silvia Ruffinatto wraz z Josmy Jose z Papieskiego Wydziału Nauk o Wychowaniu „Auxilium” w Rzymie opisują prowadzone przez nich warsztaty dotyczące talentów w edukacji. Natomiast Antonia Martín-Sánchez, Juan Carlos Cenicerros-Estévez i Cristina Saiz-Ruiz, także z tegoż Wydziału, prezentują elementy propozycji programów szkoleniowych z inteligencji duchowej zogniskowane wokół nadziei i zaufania. Część merytoryczną numeru zamyka artykuł Barbary Borowskiej z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, która wraz z dr hab. Ewą Lenart, prof. Uniwersytetu Paryskiego 8: Vincennes-Saint-Denis, opierając się na badaniach empirycznych, referuje kwestię zwiększania pewności siebie wielojęzycznych uczniów w szkole podstawowej.

W dziale *Sprawozdania* ks. Paweł Ślawnicki z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II relacjonuje XXXII Colloque International ACISE (FIUC) „Inspiring Trust”, Lublin, 4–6 kwietnia 2024. Dr Iwona Szewczak, z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, zamieszcza sprawozdanie z ogólnopolskiej konferencji „Błogosławiony Jerzy Popiełuszko niezłomny duchowny, kapelan i męczennik”. Konferencja ta miała miejsce w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II 10 października 2024 r. Natomiast dr Małgorzata Łobacz, z Akademii Zamojskiej, relacjonuje ogólnopolską konferencję „Współczesne wyzwania pedagogiki chrześcijańskiej” połączonej

z wręczeniem Księgi jubileuszowej dedykowanej prof. dr hab. Alinie Rynio, która odbyła się 24 października 2024 r. w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim.

W dziale *Recenzje* mgr Anna Gronkowska z UMCS zamieszcza recenzję najnowszej monografii Aliny Rynio, pt: *Pedagogiczne przesłanie Kardynała Stefana Wyszyńskiego polskiego błogosławionego*, Kraków: Wydawnictwo „Scriptum”, 2024, ss. 303. Zaś ks. dr hab. Dariusz Stępkowski, prof. UKSW zamieszcza recenzję książki Michała Klichowskiego, *Efekt neuro. Pedagogika i uwodzenie umysłów*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 2024, ss. 411.

Zagadnienia podjęte przez Autorów niniejszego tomu jakkolwiek nie wyczerpują w pełni tematu zaufania, to są aktualne i ważne, zwłaszcza obecnie w bardzo szybko zmieniającej się rzeczywistości społecznej oraz we współczesnym zsekularyzowanym, postnowoczesnym świecie, w którym widoczny jest chaos aksjologiczno-etyczny, jak również nasilający się brak zaufania do drugiego człowieka.

Alina Rynio
Redaktor naukowy numeru

BIBLIOGRAFIA

- MICHALIK, M. (2021). Wartość zaufania. *Problemy Alkoholiczne*, (4), 30–32.
- MILASIEWICZ, D. (2016). *Zaufanie jako wartość społeczna. Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, (259), s. 80–88.
- SZTOMPKA, P. (2007). *Zaufanie. Fundament społeczeństwa*. Kraków: Wydawnictwo Znak.